

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

śrīmadrāmāyaṇē vālmīkiyē ādikāvyē kiṣkindhākāṇḍē

॥ caturviṃśaḥ sargaḥ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

śrī raṅgarāmānuja mahādēśikan

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

śrīḥ
śrīmatē rāmānujāya namaḥ
śrīmatē nigamāntamahādēśikāya namaḥ
śrīsītālakṣmaṇabharataśatrughnahanumatsamēta śrīrāmacandra
parabrahmaṇē namaḥ

॥ caturviṃśaḥ sargaḥ ॥

śōkamagnēna sugrīvēṇa śrīrāmaṃ prati svaprāṇānāṃ
parityāgāyānumatēḥ prārthanāṃ tārāyā śrīrāmaṃ prati
svavadhāya prārthanākaraṇāṃ śrīrāmēṇa tasyāḥ
prabōdhanāṃ ca

tāmāśu vēgēna durāsadēna
tvabhiplutāṃ śōkamahārṇavēna |
paśyaṃstadā vālyanujastarasvī
bhrāturvadhēnāpratimēna tēpē ॥ 4.24.1 ॥

sa bāṣpapūrṇēna mukhēna paśyan
kṣaṇēna nirviṇṇamanā manasvī |
jagāma rāmasya śanaiḥ samīpaṃ
bhr̥tyairvṛtaḥ samparidūyamānaḥ ॥ 4.24.2 ॥

sa taṃ samāsādya gṛhītacāpa -
mudāttamāśīviṣatulyabāṇam |
yaśasvinaṃ lakṣaṇalakṣitāṅga -
mavasthitaṃ rāghavamityuvāca ॥ 4.24.3 ॥

yathā pratijñātamidam narēndra
 kṛtaṃ tvayā dr̥ṣṭaphalaṃ ca karma |
 mamādya bhōgēṣu narēndrasūnō
 manō nivṛttaṃ hatajīvitēna || 4.24.4 ||

asyāṃ mahiṣyāṃ tu bhṛśaṃ rudatyāṃ
 purē'tivikrōśati duḥkhataptē |
 hatē nṛpē saṃśayitē'ṅgadē ca
 na rāma rājyē ramatē manō mē || 4.24.5 ||

krōdhādamarṣādativipradharṣād
 bhrāturvadhō mē'numataḥ purastāt |
 hatē tvidānīm hariyūthapē'smin
 sutikṣṇamikṣvākuvara pratapsyē || 4.24.6 ||

śrēyō'dya manyē mama śailamukhyē
 tasmin hi vāsaściramṛṣyamūkē |
 yathā tathā vartayataḥ svavṛttyā
 nēmaṃ nihatya tridivasya lābhaḥ || 4.24.7 ||

na tvā jighāṃsāmi carēti yanmā -
 mayam mahātmā matimānuvāca |
 tasyaiva tad rāma vacō'nurūpa -
 midam vacaḥ karma ca mē'nurūpam || 4.24.8 ||

bhrātā kathaṃ nāma mahāguṇasya
 bhrāturvadham rāma virōcayēta |
 rājyasya duḥkhasya ca vīra sāraṃ
 vicintayan kāmapuraskṛtō'pi || 4.24.9 ||

vadhō hi mē matō nāsīt
 svamāhātmyavyatikramāt |
 mamāsīd buddhidaurātmyāt
 prāṇahārī vyatikramaḥ || 4.24.10 ||

drumaśākhāvabhagnō'haṃ
 muhūrtaṃ pariniṣṭanan |
 sāntvayitvā tvanēnōktō
 na punaḥ kartumarhasi || 4.24.11 ||

bhrātrtvamāryabhāvaśca
 dharmaścānēna rakṣitaḥ |
 mayā krōdhaśca kāmaśca
 kapitvaṃ ca pradarśitam || 4.24.12 ||

acintanīyaṃ parivarjanīya -
 manīpsanīyaṃ svanavēkṣaṇīyam |
 prāptō'smi pāpmānamidaṃ vayasya
 bhrāturvadhāt tvāṣṭravadhādivēndraḥ || 4.24.13 ||

pāpmānamindrasya mahī jalaṃ ca
 vṛkṣāśca kāmaṃ jagṛhuḥ striyaśca |
 kō nāma pāpmānamimaṃ sahēta
 śākhāmṛgasya pratipattumicchēt || 4.24.14 ||

nārhāmi sammānamimaṃ prajānāṃ
 na yauvarājyaṃ kuta ēva rājyam |
 adharmayuktaṃ kulanāśayukta -
 mēvaṃvidhaṃ rāghava karma kṛtvā || 4.24.15 ||

pāpasya kartāsmi vigarhitasya
 kṣudrasya lōkāpakṛtasya lōkē |
 śōkō mahān māmabhivartatē'yaṃ
 vṛṣṭēryathā nimnamivāmbuvēgaḥ || 4.24.16 ||

sōdaryaghātāparagātravālah
 santāpahastākṣīśirōviṣāṇaḥ |
 ēnōmayō māmabhihanti hastī
 dṛptō nadikūlamiva pravṛddhaḥ || 4.24.17 ||

aṃhō batēdaṃ nṛvarāviṣahyaṃ
 nivartatē mē hṛdi sādhuṣṛttam |
 agnau vivarṇaṃ paritapyamānaṃ
 kiṭṭaṃ yathā rāghava jātarūpam || 4.24.18 ||

mahābalānāṃ hariyūthapānā -
 midam kulaṃ rāghava mannimittam |
 asyāṅgadasyāpi ca śōkatāpā -
 dardhasthitaprāṇamitīva manyē || 4.24.19 ||

sutaḥ sulabhyaḥ sujanaḥ suvaśyaḥ
 kutastu putraḥ sadṛśō'ṅgadēna |
 na cāpi vidyēta sa vīra dēsō
 yasmin bhavēt sōdarasannikarṣaḥ || 4.24.20 ||

adyāṅgadō vīravarō na jīvē -
 jīvēta mātā paripālanārtham |
 vinā tu putraṃ paritāpadīnā
 sā naiva jīvēditi niścitaṃ mē || 4.24.21 ||

sō'haṃ pravēkṣyāmyatidīptamagniṃ
 bhrātrā ca putrēṇa ca sakhyamicchan |
 imē vicēṣyanti haripravīrāḥ
 sītāṃ nidēśē parivartamānāḥ || 4.24.22 ||

kṛtsnaṃ tu tē sētsyati kāryamēta -
 nmayyapyatītē manujēndraputra |
 kulasya hantāramajīvanārhaṃ
 rāmānujānīhi kṛtāgasam mām || 4.24.23 ||

ityēvamārtasya raghupravīraḥ
 śrutvā vacō vālijaghanyajasya |
 sañjātabāṣpaḥ paravīrahantā
 rāmō muhūrtaṃ vimanā babhūva || 4.24.24 ||

tasmin kṣaṇē'bhīkṣṇamavēkṣamāṇaḥ
 kṣitikṣamāvān bhuvanasya gōptā |
 rāmō rudantīṃ vyaśanē nimagnāṃ
 samutsukaḥ sō'tha dadarśa tārām || 4.24.25 ||

tāṃ cārunētrāṃ kapisimhanāthāṃ
 patīṃ samāśliṣya tadā śayānām |
 utthāpayāmāsuradīnasattvāṃ
 mantripradhānāḥ kapirājapatnīm || 4.24.26 ||

sā visphurantī parirabhyamāṇā
 bhartuḥ samīpādapanīyamānā |
 dadarśa rāmaṃ śaracāpapāṇīṃ
 svatējasā sūryamiva jvalantam || 4.24.27 ||

susaṃvṛtaṃ pāṛthivalakṣaṇaiśca
 taṃ cārunētraṃ mṛgaśāvanētrā |
 adṛṣṭapūrvam puruṣapradhāna -
 mayam sa kākutstha iti prajajñē || 4.24.28 ||

tasyēndrakalpasya durāsadasya
 mahānubhāvasya samīpamāryā |
 ārtātītūrṇam vyasanam prapannā
 jagāma tārā parivihvalantī || 4.24.29 ||

taṃ sā samāsādya viśuddhasattvaṃ
 śōkēna sambhrāntaśarīrabhāvā |
 manasvinī vākyamuvāca tārā
 rāmaṃ raṇōtkarṣaṇalabdhalakṣyam || 4.24.30 ||

tvamapramēyaśca durāsadaśca
 jitēndriyaścōttamadharmakaśca |
 akṣīṇakīrtiśca vicakṣaṇaśca
 kṣitikṣamāvān kṣatajōpamākṣaḥ || 4.24.31 ||

tvamāttabāṇāsanabāṇapāṇi -
 rmahābalaḥ saṃhananōpapannaḥ |
 manuṣyadēhābhyudayaṃ vihāya
 divyēna dēhābhyudayēna yuktaḥ || 4.24.32 ||

yēnaiva bāṇēna hataḥ priyō mē
 tēnaiva bāṇēna hi mām jahīhi |
 hatā gamiṣyāmi samīpamasya
 na mām vinā vīra ramēta vālī || 4.24.33 ||

svargē'pi padmāmalapatranētra
 samētya samprēkṣya ca māmapaśyan |
 na hyēṣa uccāvacaatāmracūḍā
 vicitravēṣāpsarasō'bhajiṣyat || 4.24.34 ||

svargē'pi śōkaṃ ca vivarṇatāṃ ca
 mayā vinā prāpsyati vīra vālī |
 ramyē nagēndrasya taṭāvakāśē
 vidēhakanyārahitō yathā tvam || 4.24.35 ||

tvam vēttha tāvad vanitāvihīnaḥ
 prāpnōti duḥkhaṃ puruṣaḥ kumāraḥ |
 tat tvam prajānañjahi mām na vālī
 duḥkhaṃ mamādarśanaḥ bhajēta || 4.24.36 ||

yaccāpi manyēta bhavān mahātmā
 strīghātadōṣastu bhavēnna mahyam |
 ātmēyamasyēti hi mām jahi tvam
 na strīvadhaḥ syānmanujēndraputra || 4.24.37 ||

śāstraprayōgād vividhāśca vēdā -
 dananyarūpāḥ puruṣasya dārāḥ |
 dārapradānāddhi na dānamanyat
 pradṛśyatē jñānavatāṃ hi lōkē || 4.24.38 ||

tvam cāpi mām tasya mama priyasya
 pradāsyasē dharmamavēkṣya vīra |
 anēna dānēna na lapsyasē tva -
 madharmayōgaṃ mama vīra ghātāt || 4.24.39 ||

ārtāmanāthāmapanīyamānā -

mēvaṅgatāṃ nārhasi māmahantum |

ahaṃ hi mātāṅgavilāsagāminā

plavaṅgamānāmṛṣabhēṇa dhīmatā |

vinā varārhōttamahēmamālinā

ciraṃ na śakṣyāmi narēndra jīvitum || 4.24.40 ||

ityēvamuktastu vibhurmahātmā

tārāṃ samāśvāsya hitaṃ babhāṣē |

mā vīrabhāryē vimatiṃ kuruṣva

lōkō hi sarvō vihitō vidhātrā || 4.24.41 ||

taṃ caiva sarvaṃ sukhaduḥkhayōgaṃ

lōkō'bravīt tēna kṛtaṃ vidhātrā |

trayō'pi lōkā vihitāṃ vidhānaṃ

nātikramantē vaśagā hi tasya || 4.24.42 ||

prītiṃ parāṃ prāpsyasi tāṃ tathaiva

putraśca tē prāpsyati yauvarājyam |

dhātrā vidhānaṃ vihitāṃ tathaiva

na sūrapatnyaḥ paridēvayanti || 4.24.43 ||

āśvāsītā tēna mahātmanā tu

prabhāvayuktēna parantapēna |

sā vīrapatnī dhvanatā mukhēna

suvēṣarūpā virarāma tārā || 4.24.44 ||

|| ityārṣē śrīmadrāmāyaṇē vālmikīyē ādikāvye

kiṣkindhākāṇḍē caturviṃśaḥ sargaḥ ||